

Pilhál Zsolt

Ellentétes és párhuzamos érdekek - Az elmúlt évtized pénzügyi válságának kihívásai az eurózóna és a magyar bankrendszerére

A legutóbbi gazdasági-pénzügyi válság felerősítette a bankrendszer feladatairól és felelősségéről szóló vitákat. Esszém az eurózóna és a magyar bankrendszer 2008 és 2017 közti válságtörténetét mutatja be. Célja a bankrendszerek közti kapcsolatok, hasonlóságok és ellentétek feltárása, üzletstratégiai és makroprudenciális szempontból. Az elemzés központi banki adatsorokra, illetve az ezekre épülő elemzések, programok vizsgálatára épül. A dolgozat azt a hipotézist igazolja, mely szerint amíg a válság legnehezebb éveiben az ellentétek dominálták az eurózóna és a hazai bankrendszer közötti kapcsolatot, addig a piaci szélsőséges jelenségek csillapodását követően a párhuzamosság vált jellemzővé: az eurózóna bankjai a magyar bankokhoz hasonló kihívásokkal küzdenek.

Kulcsszavak: bankrendszer, gazdasági válság, makroprudencia

JELkód: E58, G01, G21

Bevezetés

A 2007-2008-ban kibontakozott gazdasági válság alapvető hatással volt a pénzügyi közvetítőrendszerre. Ugyan a gazdaságpolitikai döntéshozatalt támogató makroökonómiai modellek csak az utóbbi években kezdték a „semleges státusz” helyett valódi tényezőként kezelni a pénzügyi intézményrendszert (számos forrás tárgyalja a kérdést, például Akerlof-Shiller 2011 és Rolnick 2010), azonban tapasztaltuk az elmúlt évtized eseményeiből, hogy a bankok helyzete korántsem neutrális a gazdaság és a társadalom szempontjából, mert:

1. a pénzügyi közvetítőrendszer szerteágazó, integrált, minden gazdasági szereplőt érint alapvető gazdasági szerepe;
 2. az államok és az adófizetők jelentős kényszerű tehervállalását eredményező, túlzott kockázatvállalásra, korlátozott társadalmi szerepvállalásra és szélsőséges piacelvűségre épülő üzleti modellek szerint működtek; valamint
 3. a pénzügyi intézményrendszer az egyes gazdasági szereplők (lakosság, kisvállalatok) szempontjából gazdasági, információgazdálkodási oligopóliumként működik.
- A makromodellek fenti hiányossága a társadalom többségének ismeretlen probléma, azonban a következmények mindenki számára napi relevánsak.

1. Az új neoklasszikus szintézis által javasolt alulszabályozott pénzügyi piacokon, megfelelő intézményi támogatás nélkül, az információ elégtelen feldolgozásából (is) fakadó információs aszimmetria egyrészt a piac „mélységét”, a megkötött tranzakciók volumenét csökkenti (Akerlof 2011, Sudgen 2010), másrészt piactorzító és fogyasztók számára káros hatásokkal jár: a pénzügyi piacok az egyszerű termékek piacához képest másképpen működnek és több szabályozást igényelnek (Kiss 2010).
2. A válság hatására az önként vagy szabályozói előírásokra alkalmazkodó pénzügyi közvetítők piaci aktivitásának csökkenése drámai hatást fejtett ki a finanszírozás-igényes iparágakra, a pénzpiacokra és a társadalomra. A kockázatvállalás akár szélsőséges csökkenése „kiszáritotta” a vállalkozások forrásstruktúráját, ezzel csódhullámot okozva. A folyamat növelte a bankok könyveiben lévő nem teljesítő hitelállományt, ami a kockázatkerülés újabb hullámát generálta. Nem csoda, hogy szinte valamennyi jegybank aktív végső hitelezői, hitelezés-ösztönzési és likviditás-bővítési szerepet vállalt fel (Banai et al. 2010).
3. A kockázatkerülés speciális, akár tragikus hatással járó eseménysorozata volt az egyes európai országokat érintő 2010 és 2015 közti szuverén adósságválság, illetve a kelet-közép-európai országokban kialakuló lakossági devizaadósság-válság.

4. Az európai országok jegybankjainak mozgásteret a szintézis elveinek megfelelően kialakított feladatrendszer alapján korlátozottnak bizonyult, sőt az Európai Központi Bank és az egyes országok érdekei jelentősen divergáltak.

A sort hosszan folytathatnánk, azonban talán a felsorolásból is látható, hogy a bankrendszer sokkjai, a megváltozó üzleti stratégiák és a makroprudenciális előírások változásai alapvető jelentőségűek a válság utáni gazdasági-társadalmi rendszer kialakítása szempontjából. Dolgozatom ezen változásokat nyomon követve igyekszik feltárni az eurózóna és hazai bankrendszer kapcsolatát. Az első fejezet az eurózóna bankrendszerének méreteiről és piaci struktúrájáról ad áttekintést. A második fejezetben az európai bankrendszer válság által generált kihívásaival foglalkozom. A dolgozat következő részei a magyar bankrendszer hasonló aspektusait mutatják be: a harmadik fejezet a magyar bankrendszert az elmúlt évtizedben érő exogén hatásokat tárgyalja, a negyedik fejezet a bankpiac szereplőinek tipikus magatartásmintáival vázolja egy jegybanki szakértők által készített klaszterelemzés segítségével, végül az eurózóna bankrendszerével szembeni kihívások magyarországi megfelelőit veszem számba. Dolgozatomat a következtetéseket levonó rövid összefoglalással zárom.

Az eurózóna kereskedelmi bankrendszerének mérete és piaci struktúrája

Az eurózóna bankjainak együttes eszközállománya 2016 végén 24,2 trillió euró volt, ami a 2008-as szinthez képest 14%-os csökkenést jelent. A legnagyobb visszaesést az ír (73%), a ciprusi (46%) és a görög (34%) bankrendszer szenvedte el. Az eszközök közt a hitelek dominánsok, a kereskedési céllal tartott eszközök jelentősebb aránya azokban az országokban (Németország, Franciaország) figyelhető meg, ahol a bankok saját számlás befektetési típusú tevékenysége számottevő. Azon kisebb országokban, ahol a jegybanki refinanszírozási programok jelentős szerepet kaptak, ott az eszközök közt jelentős a készpénz és jegybanki követelések aránya (véltetően a refinanszírozási programokban való részvétel feltételeként) (ECB 2017b).

Az eurózóna két legnagyobb kereskedelmi banki szektora a német és a francia, egyaránt 7 trillió EUR feletti eszközállománnyal, a spanyol (3,6 trillió euró) és olasz (2,7 trillió euró) bankrendszer lényegesen kisebb. Az eurózóna legkisebb bankrendszerei a Baltikumban találhatóak: az észti és litván bankok összesített mérlegfőösszege 25-25 milliárd euró (ECB 2017b).

Az országok bankrendszerének fajlagos méretét tekintve, a pénzügyi központok kiemelkednek: a GDP-re vetítve Luxemburgban 1.561%, Máltán 469%, Cipruson 376%, Hollandiában 360% a bankrendszer mérlegfőösszegének nagysága (ECB 2017b), bár a felsorolt országok mindegyikében a válság alatt a GDP-arányos méretek csökkentek (EBA 2017). Luxemburg, Málta, Finnország, Szlovákia és a Balti-országok bankrendszerét az eszközök tekintetében külföldi bankok dominálják, akik döntően a mérlegfőösszegük csökkentésével reagáltak a válságra. A legnagyobb gazdaságok, valamint Görögország és Ciprus bankrendszerét a hazai szereplők határozzák meg. Az EU-IMF mentőcsomagot igénybevevett országokban nőtt a hazai tulajdonú bankszektor súlya (a külföldi befektetők részleges kivonulással vagy tevékenység visszafogással reagáltak az adott országok gazdasági nehézségeire).

A hitelezéssel foglalkozó közvetítők és a bankok száma a válság kirobbanása óta egyaránt tartósan csökken, részben a válság, részben az információtechnológiai forradalom hatására (az intézmények száma a 2008-as 6.768-ról 2016 végére 5.073-ra csökkent, ez a kb. 20% csökkenés volt megfigyelhető a fiókszámokban is). A legnagyobb csökkenés Görögországban, Cipruson, Hollandiában és Spanyolországban realizálódott. A regionális piaci szereplők (takarékszövetkezetek) nagy száma miatt a legtöbb intézmény (az összes szereplő kétharmada) Ausztriában, Németországban és Olaszországban működik (ECB 2017b).

2007 és 2016 közt az ágazatban mért felvásárlási és összeolvadási („M&A”) aktivitás drasztikusan csökkent (mind volumenben, mind tranzakciószám tekintetében) a válság előtti szinthez képest. Míg 2007-ben 250 milliárd EUR feletti értékben került sor tranzakciókra, addig 2008-ban már csak 54 milliárd EUR, majd 2016-ig évente legfeljebb 20-30 milliárd EUR értékű

üzletkötésre került sor. Tranzakciószám tekintetében is komoly a mérséklődés: míg 2006-2007 során évente 80 darab feletti ügyletet kötöttek, addig 2016-ban (egy kisebb kilengéssel tarkított, de alapvetően folyamatos csökkenést követően) mindössze 20 üzlet került lezárásra. A csökkenés aránya az értékben mért drámai visszaeséshez képest azért nem olyan jelentős, mert az országon belüli, elsősorban olasz és német vállalatcsoporton belüli ügyletek száma 2013-ig nagyjából stabil tudott maradni, illetve konszolidációhoz, szanáláshoz kapcsolódó adásvételekre is sor került. 2017-ben a folyamat megfordult, élénkült a tranzakciós aktivitás (ECB 2017b).

Az egyes országok és az eurózóna egésze bankpiacainak koncentrációja, a tranzakciószám erőteljes visszaesése miatt némileg csökkent a válság utolsó éveire (Herfindahl-index kalkulációval történő alátámasztás: ECB 2017b). A koncentráció mértéke országonként, az egyes nemzeti bankpiacok strukturális különbségei miatt erősen különbözik: a nagyméretű bankrendszerek, az erős takarékbankok és vállalati banki szegmensek csökkentik a koncentrációt. A kis országok (kivéve a speciális piacszerkezetű Ausztriát és Luxemburgot) bankrendszerei kevésbé fregmentáltak és sokkal koncentráltabbak (pl. Görögországban az 5 legnagyobb szereplő piaci részesedése 97%).

Az alábbi 1. és 2. táblázatok több, fent említett tendenciát foglalnak össze az Európai Unió (nem eurózóna) bankrendszere tekintetében, egyúttal szemléletesen összehasonlítják az EU és USA megfelelő adatait és mutatóit. Különösen szembevetendő az amerikai bankrendszer alacsonyabb és csökkenő koncentrációja, valamint növekvő üzemmérete.

1. táblázat: Az EU és az USA bankpiacainak koncentrátsága és GDP-hez viszonyított mérete

indikátor	2011	2016
Herfindahl-index (EU, országok számtani átlaga)	1.707	1.464
Herfindahl-index (USA)	808	659
Eszközállomány/GDP (EU, súlyozott átlag)	210%	184%
Eszközállomány/GDP (USA)	74%	74%

Forrás: EBA (2017), saját szerkesztés

2. táblázat: Az EU és az USA bankpiacait jellemző indikátorok időbeli változása és összehasonlítása

indikátor	2011	2014	2016
Bankok száma az EU-ban (db)	2.918	3.052	2.738
EU teljes banki eszközállomány (trillió EUR)	45,1	47,2	45,3
EU átlagos banki eszközállomány (milliárd EUR)	15,4	15,5	16,6
USA bankok száma (db)	1.028	1.074	1.070
USA teljes banki eszközállomány (trillió EUR)	14	17,1	20,8
USA átlagos eszközállomány (milliárd EUR)	13,6	15,9	19,4

Forrás: EBA (2017), saját szerkesztés

Az EU és az USA bankrendszere közti különbségek az Unió számára hátrányos növekedésére hívja fel a figyelmet az IMF elemzése is (Detragiache et al. 2018). A szerzők a világ legfontosabb bankrendszereinek jövedelmezőségi (és osztalékfizetési) szintjei közti különbséget vizsgálták 2000 és 2016 közt, az időszakot négy szakaszra bontva. Az EU bankrendszerét nem egészében, hanem az ún. „Global Systemically Important” (114 darab rendszerszinten jelentős) bankcsoport elemzésén keresztül vizsgálták. Elemzésük azt mutatta, hogy az EU nagybankjainak jövedelmezősége az amerikai, kínai és japán versenytársakhoz képest eltérően változott a válság hatására. A kínai bankok a válság után is eredményesek maradtak, a japán és amerikai bankok sikeresen újraépítették (bár a válság előtti szinteket el nem érve) jövedelmezőségüket, az EU bankjai azonban nem tudtak visszatérni a válság előtti jövedelmezőségi szintekre (Detragiache et

al. 2018). Az EU bankpiacát alszegmensekre bontva még élesebb különbségek rajzolódnak ki az eszközarányos jövedelmezőséget vizsgálva (3. táblázat).

3.táblázat: Az EU és az USA, valamint az EU egyes alrégiói bankjainak eszközarányos jövedelmezőségének változása

régió	2000-2004 közt	2005-2007 közt	2008-2012 közt	2012-2016 közt
USA	1,0%	1,0%	0,3%	0,6%
EU, azon belül	0,6%	0,6%	0,2%	0,1%
Kelet-Európa ³⁰	1,9%	2,0%	0,9%	0,9%
Észak-Európa ³¹	0,6%	0,7%	0,3%	0,5%
Válság által legjobban sújtott EU- tagországok ³²	0,8%	0,9%	0,1%	0,0%
Központi EU- tagországok ³³	0,5%	0,6%	0,1%	0,2%

Forrás: Detragiache et al. (2018), saját szerkesztés

Három tendencia figyelhető meg:

- Az USA bankjainak eszközarányos jövedelmezősége minden periódusban felülmúlta az EU és a fejlett európai övezetek banki eszközarányos jövedelmezőségét.
- Az északi országok bankrendszereinek jövedelmezősége stabil és egyenletes tudott maradni a megfigyelt időszak alatt.
- A későbbiek során bemutatom, hogy az euróövezeti válság hatására az európai bankcsoportok korlátozták a kelet-európai leánybankjaik működését. Látható, hogy ezt a lépést az eszközarányos jövedelmezőségek különbségei nem indokolták: sőt, akár a kihelyezések *növelése* lett volna csoportszinten eredményes.

A gazdasági válság kihívásai az eurózóna kereskedelmi bankrendszerében

A gazdasági válság eseménysorozatának egyes stációit az alábbiak szerint jellemezhetjük:

- 2007-2008: piaci feszültségek, nagy intézmények (Bearn Stearns, Northern Rock, Countrywide) csődhelyzete, szanálása.
- 2008 utolsó hónapjai: A Lehman Brothers csődje, pánik, a pénzpiacok irreális reakciói. A pénzügyi közvetítőrendszer egy rövid időszakra megbénult, a bankközi piac helyét az egyedi bankok és a jegybankok bilaterális kapcsolata vette át (Banai et al. 2010).
- 2009-2012: folyamatos visszaesés a pénzügyi piacokon, erőteljes ármozgások, fokozódó gazdasági válság az EU-ban, különösen a kelet-közép-európai sérülékeny gazdaságokban.
- 2012-2015: a piacok lassú éledezése, az EU gazdasági és intézményi válsága, Club Med országok szuverén adósságválsága, ciprusi és görög államcsőd.
- 2016-2017: a válság lezáródása, erőteljes gazdasági növekedés, tőzsdei csúcsok, a hitelezés és az ingatlanpiac megindulása, az euroskeptizmus erősödése ('V4' blokk, „Brexit”).

A válság a pénzügyi közvetítőrendszerből indult ki: a piaci szereplők termékfejlesztési és értékesítési rendszere az információs aszimmetria és az alulszabályozottság rosszhiszemű kihasználására épült (Wade 2008-2009, Akerlof-Shiller 2011, Barclift 2011). Ho (2009) tárgyalja, hogy a vezető amerikai befektetési bankok extrém rövid távú teljesítménymérési és ösztönzési rendszerben dolgoztak, szembenállva ügyfeleik hosszú távú érdekeivel. A rendszer etikai visz-

³⁰ Magyarország, Lengyelország, Románia és Szlovénia.

³¹ Dánia, Finnország és Svédország.

³² Ciprus, Görögország, Írország, Spanyolország, Portugália és Olaszország.

³³ Ausztria, Németország, Nagy-Britannia, Franciaország, Belgium, Hollandia és Luxemburg.

szátságait tárgyalja Barclift (2011), a „moral hazard” témáját a bankmentések társadalmi hasznainak és költségeinek elemzésén keresztül Stern-Feldman (2009) mutatja be.

A kiszélesedő válság a globális bankszektort kiemelten érintette. A bankrendszer a gazdaság egészével mélyreható kapcsolatban van, magas tőkeáttétel mellett piaci, hitel-, árfolyam- és kamatkockázatokat vállal, múltbeli tapasztalatokra épülő belső kockázatkezelési protokollok működtetése révén. A válság azonban olyan mélységű és összetettségű hatásokkal járt, melyekre az elmúlt évtizedek piaci gyakorlatát ismerve és feldolgozva sem lehetett teljeskörűen felkészülni.

A válság első éveinek drámai árfolyamokat és volumeneket érintő változásai 2011-2012-től kevésbé dominálták a gazdasági folyamatokat. A piaci szereplők megkezdték alkalmazkodásukat az „új rendhez”, amely a következő 6-8 éves gazdálkodásukat keretezte. A következőkben az eurózóna bankrendszerének alkalmazkodását meghatározó legfontosabb szempontokat, kockázatokat tekintem át, az Európai Központi Bank és az Európai Bankszövetség adatai és részletes jelentései alapján.

Szuverén kockázatok kezelése

A II. világháborút követően létrejövő és fokozatosan integrálódó európai közösség egyes tagországainak válság alatt bekövetkező csődhelyzete egy korábban soha nem tapasztalt jelenség volt, ezek kezelésére nem létezett működőképes eljárásrend³⁴. Az erősen eladósodott, számottevő gazdasági visszaesést elszenvedett országok (Írország, Franciaország, Spanyolország, Portugália, Olaszország, Belgium, Görögország, valamint az újonnan csatlakozott tagországok egy része) adósságállományának fenntartható pályán tartásának támogatása kiemelt kockázati kérdésnek bizonyult (EBA 2012).

Forrásstruktúra és likviditás menedzselése

Az európai és amerikai bankrendszer sok szempontból alapvetően különbözik. Az európai gazdasági szereplők finanszírozásában jóval magasabb a bankszektor szerepe, szemben az angolszász, tőkepiaci fókuszú finanszírozással. Emiatt a bankok összesített mérlegfőösszege a GDP-hez képest jóval magasabb arányú Európában (ld. 1. táblázat). A kihelyezésekhez szükséges forrást korábban intézményi kibocsátásokból, illetve a bankközi piacról tudták az európai bankok bevonni. Ezt az irányt a válság első éveinek bizalmi krízise, a bankközi piacok és bankok egymással szembeni kockázatvállalásának szűkülése ellehetetlenítette. A válság nyilvánvalóvá tette, hogy a határon átnyúló forrásszerzés drámaian növeli a fertőzésveszélyt. Ez tulajdonosi háttértől függetlenül arra készítette a bankokat, hogy az egyes helyi piacokon törekedjenek az önfinszírozásra (Papp 2015).

Több elemzés kiemelte a lakossági források felé fordulás prioritását, és az ennek hatását erőteljesen mutató hitel-betét arány csökkentésének stratégiai célját. Ezt 2015-től sikerült elérni: bár az egyes országokban mért arányok erősen, 60% és 300% közt szórnak (EBA 2016); a medián értékek tekintetében a 2008. évi 138%-os szintet 2017-re sikerült 110%-ra csökkenteni (ECB 2017b).

A „lejáratilag meg nem felelés” (közép és hosszú lejáratú kihelyezések vs. rövid lejáratú lakossági betétek) kockázatának kezelését és a még mindig a válság előtti szintek alatti (ECB 2017b) intézményi források időleges pótlását szolgálják a központi banki monetáris politikák részét képező refinanszírozási és eszközvásárlási programok (ECB 2014), melyek 2016-ig növekvő arányban álltak a bankok rendelkezésére. A refinanszírozás több instrumentumban és futamidővel vált elérhetővé, illeszkedve például a hosszú lejáratú források bizonyos időszakban extrém szűkösségéhez, illetve az euróövezeten kívüli országok euró és svájci frank forrásigényéhez (EBA 2016). A programok súlyát mutatja, hogy az EKB közép-hosszú lejáratú (4 éves) refinan-

³⁴ Ezt támasztja alá a Görögország esetleges eurózónából való kilépéseinek lehetőségét taglaló vélemények, nyilatkozatok.

szírozási csomagjából 2017-re az euróövezeti bankok 764 milliárd euró összeget használtak fel (ez közel 50%-os növekedés 2016-hoz képest). Fontos kérdés, hogy a következő években lejáró intézményi források vajon refinanszírozhatóak-e piaci forrásokból vagy ezek is a központi banki programokba kerülnek be (EBA 2017).

Eszközminőség és nem teljesítő hitelek

A gazdasági visszaesés, a közszféra és a privát szektor magas banki eladósodottsága (EBA 2017), a források szűküléséből következő adósságéleépítési folyamat egyes iparágakban drámai vállalatbedőlési hullámhoz vezetett. Különösen érzékenyen érintette ez az ingatlanpiacot, amely hagyományosan az európai bankok által legerőteljesebben finanszírozott terület. A nem teljesítő hitelek („non-performing loans”, „NPL”) finanszírozása, a mérlegben tartásukhoz szükséges tőke biztosítása, az ügyletek kezelése óriási pénzügyi, adminisztratív és menedzsment erőforrást köt(ött) le a kereskedelmi bankokban. Az EBA (2016) felmérése alapján az európai bankrendszer NPL állománya meghaladja az egytrillió EUR-t, miközben az országok egyharmadában az NPL-ek teljes hitelállományhoz mért aránya meghaladja a 10%-ot. Az elmúlt évek pozitív fejleményei (portfólióértékesítések) ellenére a magas NPL ráta a mai napig komoly nyomás alatt tartja a közvetítőrendszert (ECB 2017a).

Az NPL-ek területén megfigyelt pozitív változásokkal párhuzamosan a 2016-ban elkezdődött gazdasági növekedést a kockázatvállalás és a hitelezés növekedése is támogatja. A bankok a válság előtti üzleti gyakorlattal szemben immár az alacsony kockázatú ügyfelek egyszerű ügyleteit keresik. A felmérések tapasztalata szerint az élénkülés tartós: a hitelezési feltételek várható további enyhüléséről nyilatkoztak a megkérdezett piaci szereplők, a történelmi mélységben lévő forrásköltségek alacsony hitelkamatokat eredményeznek (ECB 2017a).

Az üzleti modellek átalakítása

Az uniós bankrendszer profitabilitása 2017. első félévére elérte a 7% p.a. ROE szintet (2014 óta a legmagasabb), de ez a hozamszint a saját tőke elvárt hozama³⁵ alatt van, ami a hosszú távú banki üzleti modellek fenntarthatatlanságát mutatja (EBA 2017). A profitabilitás elmúlt évekbeli emelkedését részben az értékvesztések csökkentése okozza, ami egyszeri eredményjavító tételnek minősül. Az egyes országok közt jelentős eltérések vannak: míg egyes kelet-közép-európai országokban (Bulgáriában, Csehországban, Romániában és Magyarországon) magas tőkearányos hozamot mértek, addig a Club Med országok, valamint Horvátország, Görögország és Ciprus bankrendszerének profitabilitása nem kielégítő.

A válság rámutatott az európai bankrendszer üzleti modelljének a sérülékenységre. A bevételi struktúrán belül a hitelezéshez kapcsolódik a bevételek döntő része, mely nem fenntartható egy tartósan alacsony hozamkörnyezetben, kis kockázatú és alacsony árazású hitelek kihelezésével, a fiókhálózaton keresztül bevont, összességében drága lakossági források felhasználásával. A hitelezési bevételek dominanciájának másik veszélye az eszközminőség gyors és nagy volumenű, bizonyos helyzetekben törvényszerűen bekövetkező romlásához kapcsolódó leírási, tartalékolási költségek és tőkeemelési kötelezettségek egyidejű kényszere.

A hagyományos lakossági banki szolgáltatások előtérbe kerülése és a nem alapvető funkciók leépítése folyamatos (EKB Éves Jelentés 2016), miközben a normál működési költségek és az NPL állományhoz kapcsolódó jogi és igényérvényesítési költségek szintje (a Club Med országokban, Görögországban és Cipruson) túl magas (EBA 2016).

Az euróövezeti bankok alacsony profitabilitása jelentős kockázat a pénzügyi rendszer egészére nézve (ECB 2017b). A globális versenytársakkal való összehasonlítás alapján tovább

³⁵ Az MNB tanulmánya két különböző becslést mutat be az európai bankokkal szemben elvárt hozamok szintjére: egyrészt az állampapír hozamok, másrészt egy EBA felmérés alapján. Mindkét módszer hasonló eredményre vezet: 10-12% p.a. az európai bankoktól átlagosan elvárt hozam (MNB, 2014).

kell csökkenteni a működési költségek szintjét, miközben „több lábra” kell állnia a bevételi oldalnak (ECB 2017a).

A költség- és mérhetőkonyság elérésének egyik eszköze a piaci konszolidáció, egyrészt felvásárlások és összeolvadások útján (mint láttuk, ez 2016-ig erősen visszafogott ütemben zajlott), másrészt a fiókszám és az alkalmazotti létszám csökkentése révén. A konszolidáció erősödését támogatja az EKB által bevezetett egységes felügyeleti mechanizmus („Single Supervisory Mechanism”, „Single Resolution Mechanism”), amely a bankcsoportok egységes és csoportszintű felügyeleti kezelését célozza (ECB 2017a). A konszolidáció egyúttal lehetőséget teremt a bevételek regionális diverzifikálására, mely a bevételi struktúra erősebb alapokra helyezésének, növelésének is eszköze lehet.

Az üzleti modellek átalakításának szükségességét az információtechnológiai forradalomból fakadó operációs kockázatok csak fokozzák. A technológiai kihívások, a digitalizáció (mint a költséghatékony működés elérésének egy másik eszköze) és az adatbiztonság, a „7/24” elérhetőségi igény, a kiszervezett szolgáltatások, a Fintech-vállalatok által támasztott verseny nagyon komoly információtechnológiai kockázatot (és lehetőséget) jelent, amit a bankfelügyelet is kiemelt figyelemmel kísérnek (EBA 2017).

Tőkehelyzet

A válság első éveiben tartós veszteségeket szenvedtek el az euróövezeti bankcsoportok, így folyamatos tőkepótlásra szorultak. A 2011 óta fókuszba került felügyeleti intézkedések, a folyamatosan bevezetésre kerülő „Bazel III irányelvek” és a tőkepiacok reakciói is nyomás alatt tartották a bankok tőkepolitikáját. Papp (2015) megállapítja, hogy a túlzott kockázatvállalás mérséklését és a pénzügyi rendszerek biztonságosabbá tételét szolgálják a korábbinál szigorúbb és egységesebb, a bankpiac globalizációját lekövetni szándékozó tőke- és likviditáskövetelmények.

A banki tőkealap lehangsúlyosabb részét képező közönséges tőke állományát a piaci szereplők folyamatosan emelik (ECB 2017a). Az uniós bankok összesített (a közönséges tőke és Tier1, Tier2 szintű tőkeelemek összegeként adódó) tőkearánya 2017-re elérte a mérlegfőösszeg 18,6%-át (EBA 2017).

Az országokénti bontás hasonló megosztást mutat, mint amit a profitabilitásnál láttunk (a két tétel erősen korrelál, hiszen a tőkealap emelkedésének egyik forrása a megtermelt és tulajdonosok által visszaforgatott eredmény): a régióknak országaiban mért saját tőke arányok átlag feletti, míg a déli országok bankjainak tőkésítettsége átlag alatti (ECB 2017b és EBA 2017).

„Árnyék” bankrendszer

A válság kirobbanása óta az európai piac szerkezetében jelentős változás ment végbe. Egyfelől a korábban a pénzügyi közvetítőrendszer 57%-át (2008) kontrolláló bankok részesedése a forrásgyűjtési és kockázatvállalási tevékenységet folytató, jóval alacsonyabb felügyeleti és prudenciális kötöttségek mellett működő tőkealapok, pénzügyi vállalkozások térnyerésével 2017-re 45% alá csökkent (ECB 2017b)³⁶. Másfelől Európában is egyre jelentősebb kihívást jelentenek az adekvát üzleti modellel és hatékony költségstruktúrával tevékenykedő finanszírozási technológiai vállalkozások. A témát intenzíven tárgyalják az elmúlt évek, forrásjegyzékben is felsorolt szabályozói jelentései.

Fogyasztóvédelmi szempontok megerősödése

A 2000-es évek első évtizedének hitelezés-vezérelt működési modelljének „vadhajtásaiból”, a folyamatosan változó és a bank-ügyfél kapcsolat információs aszimmetriájából fakadó problémák felelősítették a felügyeletet fogyasztóvédelmi funkcióját, mely a banki fókuszok és maguknak a szervezeteknek az átalakulását igényelte. A válságot megelőző évek jelensége, hogy

³⁶ Az USA-ban lassan évszázados a probléma. Az ellentétes álláspontokat például jól szemlélteti Greenspan (2008) és Barclift (2011).

miközben a pénzügyi szolgáltatók társadalmi felelőssége a jótékonykodásra és a környezetvédelemre korlátozódott, a fogyasztók számára valóban megfelelő termékek kifejlesztésére nem jutott erőforrás (Barclift 2011). Ennek a gyakorlatnak igyekeznek a felügyelet végzett vetni, a szabályozás erősítése (Papp 2015), a folyamatos termékkontrol, a minőségbiztosítás, valamint a fogyasztóvédelem erősítése révén.

Az EKB által 2016-ban lebonyolított felügyeleti értékelési kampánya („Supervisory Review and Evaluation Process”, „SREP”), mely a bankok, bankcsoportok pénzügyi rendszer stabilitása szempontjából jelentős kockázatainak elemzését célozta, nagyon hasonló megállapításokat tett a kritikus problémakörök tekintetében (EBA 2016). Kiemelt fontosságot rendelt a hitelezési kockázatokhoz és az eszközminőség kérdéséhez, illetve az üzleti modellek átalakításához. Utóbbi részben összefügg a szintén kiemelt működési kockázatokkal, végül alacsonyabb prioritással a piaci és kamatláb kockázatok, valamint a likviditási kérdések kerültek megnevezésre (EBA 2016). A kockázatok kvantifikálását stressz-teszt végrehajtásával végezték (ECB 2016), melynek általános célja az egyes pénzügyi intézmények bedőlésének megakadályozása, illetve a csődökből fakadó „dominó-hatás” korlátozása (Barclift 2011).

A SREP-en túl további jelentős felügyeleti programok támogatják az euróövezet bankrendszerének stabilitását: elsősorban a tőkegyfelelés és a banki működések reorganizációja tekintetében. Ezek eredményessége teszi majd lehetővé, hogy a gazdasági aktivitás 2013-2014-től meginduló bővülése, a világ meghatározó jegybankjai által gyakorolt támogató monetáris politika kihasználásával az európai bankok kockázati szintje a válság előtti szintre csökkenjen.

Végül említhető, hogy a bankok vezető alkalmazottainak felelősségvállalási és javadalmazási kérdéseit is újraszabályozták: a korábbi rendszer túlzott kockázatvállalásra és rövid távú eredményfókuszra ösztönzött (Papp 2015). A társadalmi reakciókat felismerve az EU több lépcsőben új irányelveket és rendeleteket vezetett be a bankvezetők hosszú távú, nemcsak pénzügyi teljesítményhez, hanem szervezeti célokhoz kötött javadalmazása tekintetében, melyek hazánk is átvett (a szabályozás lépéseit áttekinti Bábosik 2014).

A dolgozat következő része a magyar bankrendszer 2008-tól kibontakozó válságának főbb eseményeit mutatja be, majd megvizsgálom, hogy az európai szintű kihívások milyen mértékben jelentek meg a hazai piacon.

Válság a magyar kereskedelmi bankrendszerben

A hazai bankrendszer elmúlt évtizedének „válságtörténete” öt részre osztható:

- a) 2008-2009 fordulójára: Szélsőséges piaci ingadozások. A Lehman Brothers csődje, majd a szélsőséges pénzügyi körülmények erőteljesen érintették a banki treasury-eket. A devizapiaci kilengések és az intézményi források hirtelen elapadása a magyar bankok üzleti aktivitását átalakította, a stratégiai időtávot a korábbi többéves szintről pár naposra, esetleg „hónaposra” csökkentette³⁷. A kereskedelmi bankok devizaforrásainak biztosításában főszerpet betöltő swappiac leállt. Az MNB kényszerűen ún. végső devizahitelező funkciót vállalt fel, az IMF-hitelcsomag által biztosított forrásra alapozva (Banai et al. 2010). Mindezek ellenére a gazdaságpolitikai vezetés kommunikációjában egy Magyarországot igen korlátozottan érintő gazdasági válság jelent meg³⁸.
- b) 2009-2010: Gyors gazdasági-pénzügyi visszaesés. A 2002 után kialakuló jelentős ikerdeficit (az államháztartás és a folyó fizetési mérleg egyidejű magas hiánya) és a mind mértéké-

³⁷ Érdekes szemelvényeket tárgyal a kereskedelmi bankok vezetőinek szemszögéből Felcsuti Péter (2014) több írása.

³⁸ Ezt az utólag teljesen érthetetlennek tűnő, az érintettek által az akkori információs szinttel magyarázott döntéssorozatot a sajtó részletesen tárgyalta. Néhány nézőpont: http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/Kiraly_Julia_Monetaris_politikai_dilemmak_2018-02-01.pdf és https://mno.hu/migr_1834/tevedesben_el_a_magyar_nemzeti_bank-225329.

ben, mind struktúrájában magas eladósodás következtében a hazai gazdaságot a globális visszaesés már válsághelyzetben találta (Matolcsy 2015). A 2005-től gyorsuló ütemben növekvő lakossági és vállalati devizahitel kihelyezés (bemutatja Matolcsy 2015 és MNB 2014) a központi bank önálló monetáris politikájának transzmissziós erejét, anticiklikus hatását csökkentette (Banai et al. 2010).

- c) A hiteltörlesztésekhez szükséges devizaforrás beszerzése okán jelentős, és a válság hatására tömegesen felmondásra kerülő hitelek esedékessége miatt egyösszegű nyitott mérlegpozícióba kerültek a devizahitelezésben aktív, külföldi tulajdonú nagybankok. 2009 elejére egyértelművé vált, hogy az EKB eurózónára koncentrált monetáris politikája nem engedi euróforrásokhoz jutni az uniós tag, de eurózónán kívüli országok bankrendszeit, csak az anyabankokon keresztül. Az anyaországok jegybankjai erőteljesen korlátozták a kelet-közép-európai kockázatvállalást, a kockázattal súlyozott eszközállományra vonatkozó szigorú csökkentési előírásokon keresztül. A források tartós elvesztése és az ezzel párhuzamos erőteljes negatív kommunikáció a régiót Európa legkockázatosabb területévé minősítette. A CDS felárak (azaz az adósságok bedőlésének valószínűségét kifejező kockázati felárak) a 2008. végi, már egyébként is magas 100-300 bázispontonról 200-700 bázispontra emelkedtek (a legmagasabb felárakat Románia, Magyarország és Bulgária adósságaira jegyezték), az euróval szembeni devizaárfolyamok kb. 25%-kal csökkentek 3 hónap leforgása alatt (Banai et al. 2010).
- d) 2010-2013: Devizahitel-válság és „credit crunch”: Fentiek eredményeképpen drámaian csökkent a hitelezés a gazdasági szereplők irányába, „zombi” bankok (Felcsuti 2014) alakultak ki, melyek csak a legjobb minőségű, gyakran a bank anyaországában honos nemzetközi tulajdonosi hátterű ügyfeleknek adtak hitelt.
- e) 2014-2017: Reorganizáció, hitelezési trendforduló. A támogató nemzetközi környezet (történelmi mélységű hozamkörnyezet, likviditási bőség), az aktív jegybanki politika (hitelprogramok, vállalati hitelezés-ösztönzést és NPL-csökkentést célzó intézkedések) és a hazai gazdasági környezet javulása révén sikerült hitelezési trendfordulót elérni, majd a bankrendszer egésze is profitábilissá vált.

A magyar kereskedelmi bankpiac struktúrája

Az 1990-es évek bankprivatizációi óta, a kelet-közép-európai régióhoz hasonlóan a magyar bankrendszer egyik legfontosabb jellemzője a külföldi, elsősorban a régióban aktív bankok jelentős súlya (MNB 2014). Más régiós országokhoz képest hazánkban még az elmúlt évek változásai előtt is magas volt a hazai irányítás aránya (köszönhetően az OTP-csoportnak). Az MKB-csoport tulajdonosváltásával és más kisebb tranzakciókkal mára a hazai irányítás aránya tovább növekedett. A struktúra kialakulásával kapcsolatos dilemmákat és a folyamatot tárgyalja Banai és szerzőtársai (2010).

A koncentráció és a piaci verseny szempontjából Magyarország mind a régióban, mind az Európai Unión belül a középmezőnybe tartozik. Amíg a vállalati szegmens hagyományosan alacsony koncentrációval rendelkezik (a legnagyobb szereplők súlya nem éri el a 15%-ot), addig a lakossági szegmensben a válság hatására ugyan csökkent, de bizonyos hiteloldali termékeknél az új folyósításokban magas a koncentráció (MNB 2014).

Az MNB a bankrendszer átalakulási programjáról közzétett tanulmánya egy klaszterelemzést mutat be. A klaszterképzés alapjai az éves beszámolók adatai, de egyértelműen viselkedési alapú csoportosítás jött létre: az öt klaszter üzleti aktivitása már a válságot megelőzően lényegesen különbözött, majd a válságkezelés és a válságot követő változások okán a különbségek nem csökkentek. A tanulmány a következő klasztereket különbözteti meg (MNB 2014):

- a) Külföldi tulajdonú nagybankok: A válságot megelőzően erős, döntően devizaalapú hitelaktivitás, válság alatt nagy portfólió leépítés jellemezte őket. Az elmúlt években a magas (2008 és 2013 között meredeken, 25%-ig növekvő) NPL állomány, a korábbi években a

- magas külföldi forrásállomány leépítését végezték. Mind hitelezésben, mind betétgyűjtésben magas piaci részesedés: vállalati hitelezésben 2005 és 2013 között 70%, háztartási hitelezésben 2008 és 2013 között 50%, míg betétgyűjtésben 2005 és 2013 között 50% feletti.
- b) Döntően hazai tulajdonú, nagy és közepes méretű bankok: Heterogén, lakossági devizahitelezésben aktív csoport (háztartási hitelezésben stabilan 40% körüli piaci részesedéssel). Válság előtt magas hitel/betét mutató (a külföldi nagybankokhoz hasonlóan 140-150%) jellemezte őket. A válság alatt és után az első csoportnál magasabb (0 és 20% között változó) tőkearányos jövedelmezőség és tőkemegfelelés mellett működtek³⁹.
 - c) Kisebb, hitelezésben kevésbé aktív bankok: Kis bankok és speciális hitelintézetek heterogén csoportja. Minden hitelszegmensben nagyon mérsékelt (5% alatti) piaci részesedés jellemezte őket a válság előtt. NPL rátájuk is alacsony (a 2010-es 13%-os szintről 2013-ra 5%-ra csökkent), tőkemegfelelésük és jövedelmezőségük a válság alatt kimagasló (tőkearányos jövedelmezőségük például 2013-ra 25%-ra emelkedett – szemben pl. a külföldi nagybankok - 20%-os tőkearányos hozamával).
 - d) Nagyobb takarékszövetkezetek: A válság előtt aktív devizahitelezés, a válság alatt alacsony tőkemegfelelés és jövedelmezőség (3% és 10% közt fluktuáló ROE) jellemezte őket, jelentős részben a kimagasló, a külföldi tulajdonú nagybankokat is felülmúló NPL-arányuknak (2012-re 25% fölé emelkedő) köszönhetően. Hitel-betét arányuk folyamatosan kiegyensúlyozott, 60% környéki.
 - e) Egyéb takarékszövetkezetek: Roppant kisméretű, bankközi és devizaforrások nélkül, összességében marginális hitelezési és 10%-ot el nem érő betétgyűjtési részesedéssel, 50% körüli hitel/betét mutatóval működő szereplők. Jövedelmezőségük alacsony és a válság alatt folyamatosan (a 2004. évi csúcsot jelentő közel 20%-os tőkearányos jövedelem 2010-re és az azt követő években 5% alá) csökkent, de az egyszerű termékszerkezet és alacsony kockázati költségek miatt pozitív.

Az egyes klaszterek gazdálkodása a válság eredményeképpen különbözőképpen változott. Az 1) csoportba tartozó külföldi háttérű nagybankok viselkedése különíthető el a legjobban: a válság előtti magas kockázatvállalást és jövedelmezőséget 2015-2016-ig erős portfólió leépítés, magas NPL állomány és komoly veszteség váltotta fel.

A szakértők által várt konszolidációs folyamat az elmúlt években egyre erőteljesebbé vált. Az MKB és több kisebb külföldi bank portfóliója megvásárlásra került, a takarékszövetkezeti integráció az FHB-csoporttal kiegészülve is egyre egységesebben jelenik meg, a Citibank lakossági üzletágát az Erste-csoport vásárolta meg, a legnagyobb hatású folyamat pedig az állam erőteljes közvetlen szerepvállalása (egyrészt az MKB szanálása, másrészt a Budapest Bank megvásárlása, harmadrészt pedig az Eximbank és az MFB üzleti működése révén). Fokozott kockázatot jelent azonban, hogy a konszolidáció egyes szegmensekben, termékvonalakon túlzott koncentrációt jelenthet.

A gazdasági válság kihívásai a hazai bankrendszerben

Forrásstruktúra

A válság éveiben a bankok forrás szerkezetét az európai tendenciák jellemezték: az intézményi, bankközi források elapadását jegybanki forrásokkal kellett helyettesíteni. Több forrástámogatott forintalapú hitelprogram jelent meg az MFB és az MNB gondozásában, illetve a jegybank különböző lejáratú devizaswapokkal állt rendelkezésére, a devizatartalékok (és az IMF-hitelkeret) terhére. Intenzívvé vált a bankok deviza „ráutaltságának” makroprudenciális felügyelete: a nemzetközi legjobb gyakorlatokhoz képest is szofisztikált módszertant vezetett be a jegybank több lépcsőben a devizafinanszírozás megfelelési mutató és a devizaegyensúly mutató révén (MNB 2016). A devizaforrások jelentősége a lakossági devizahitelek forintosításával, további folyósításának korlátozásával ugyan csökkent, de a vállalati szegmensben továbbra is fennmaradt a devi-

³⁹ A klaszter adatait döntően meghatározza a piac legnagyobb szereplője, az OTP Bank.

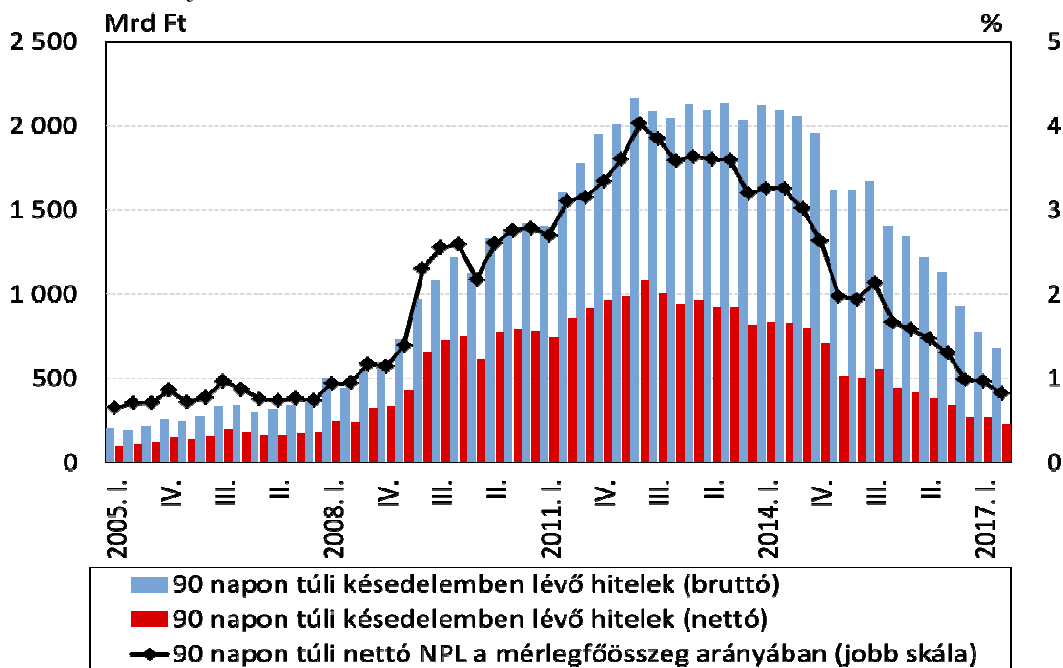
zahitelezés, egyes iparágakban ez jelenti a természetes fedezettséget a devizaalapú bevételek miatt. A forrásprogramok jelentőségét a bankközi források „kiszáradásán” túl az anyabanki források jelentős szűkülése is emelte. Mint ahogy láttuk, az anyabankok az eurózónán belüli szabályozói, felügyeleti előírásoknak való megfelelési kényszer miatt a zónán kívüli üzleti tevékenységeiket, így a refinanszírozási aktivitásukat szűkítették. 2008 és 2015 között a bankrendszer forrásai 25 milliárd euróval csökkentek, melyből a hosszú lejáratú források több mint 15 milliárd eurót tettek ki (ezzel a hosszú lejáratú források aránya 60%-ról 45%-ra csökkent), miközben az euró források összege 2013 és 2015 között szektor szinten 8 milliárd euróval csökkent (MNB 2015).

A válságkezelés fontos tanulsága, hogy a banki mérlegeken belüli lejáratú meg nem felelés kockázatát a korábbinál jóval hangsúlyosabban kell kezelni. Ez a kockázat a hosszú lejáratú jelzáloghitelek esetében a legmagasabb. A jegybank 2017-ben bevezetett egy célzott makroprudenciális eszközt, a jelzáloghitel-finanszírozás megfelelési mutatót, amely hosszabb futamidejű, jelzálog-fedezett források rendszerszintű bevonását eredményezheti (MNB 2016).

Eszközminőség és nem teljesítő hitelek

A visszaesés és a hitelbefagyás éveit követően 2015-től kezdődően először a vállalati, majd a lakossági szegmensben is dinamikusan nőtt az új hitelszerződések volumene. A kockázatvállalási feltételek kis mértékben enyhültek, de még jelentős tér áll rendelkezésre a magánszektor felé fennálló hitelállomány növelésére (MNB 2017). Ehhez egyfelől magasabb kockázatvállalási kedvre, másfelől a múlt problémáinak lezárására, így például a nem teljesítő hitelállomány megoldására is szükség van.

A hitelezés bővülését az elmúlt években a magas szinten stabilizálódott NPL állomány korlátozta (1. ábra). A problémás eszközök kezelése emberi erőforrás és menedzsmentidő igényes, miközben jelentős mennyiségű tőkét köt le és a jövedelmezőséget a veszteségelírásokon keresztül is rontja.

1. ábra: A hazai hitelintézetek 90 napon túl késedelmes hitelek bruttó és nettó állománya

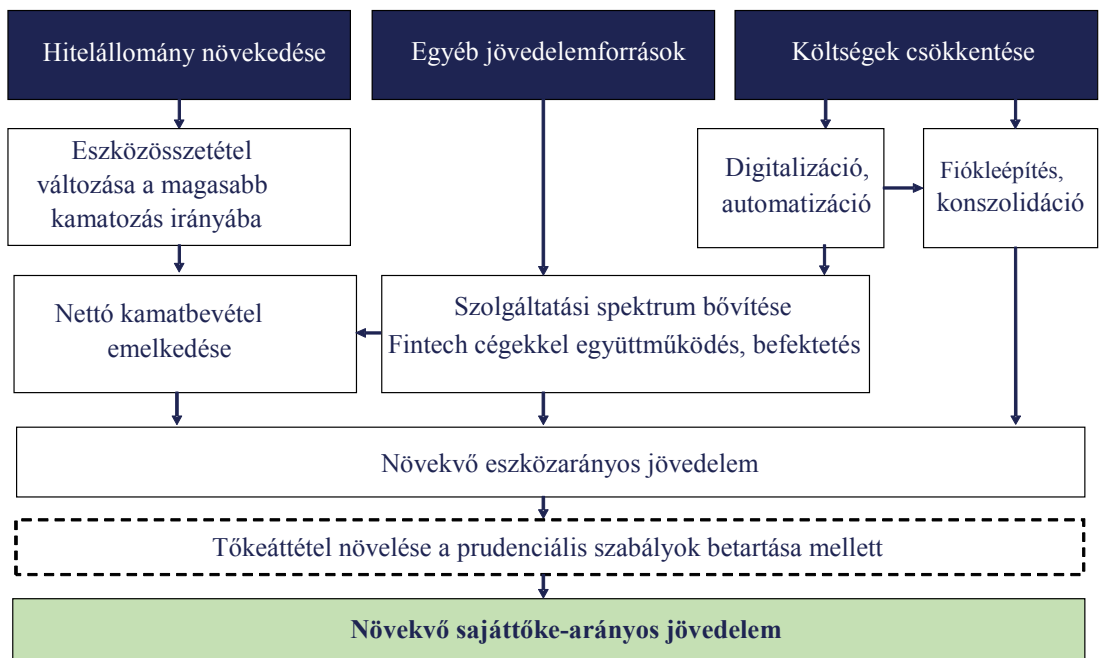
Forrás: MNB (2017:34)

Üzleti modell átalakítása

A válság alatti depresszív környezetben a korábban bevált menedzsment technikák nem bizonyultak eredményesnek. A Balaton és Csiba (2012) által magyar és szlovák vállalatok (nem pénzügyi szolgáltatók) vizsgálata során levont következtetés érvényes a pénzügyi közvetítőrendszerre is. A szerzők megállapították, hogy a válságra védekezési vezetési megközelítéssel reagált a vállalatok többsége: költség- és méretcsökkentéssel vagy a szervezeti struktúra átalakításával. Bár hasonlóan dokumentált, célzott banki vizsgálatokra nem találtam, nincs okunk kételkedni, hogy a pénzügyi szolgáltatások ágazata sem különbözik: a „túlélésre”, rövid időtávra kiterjedő vezetői fókusz jelentősen korlátozta a banki stratégiákat. A portfólió leépítést a külföldi nagybankok esetében a tulajdonosok kikényszerítették, a szűkülő üzemméret létszámleépítéshez, fiók- és üzletág bezárásokhoz, eladásokhoz vezetett.

Ugyan a hazai hitelintézeti szektor 2017-ben historikusan és európai viszonylatban is kimagasló eredményt ért el (MNB 2017, EBA 2017), de az eredmények magas szintjét elsősorban egyedi tételek, így különösen az értékvesztések részleges visszairásai okozzák.

Az MNB banki üzleti modellek átalakítási irányairól közölt ábrája szemléletesen foglalja össze a témakör összefüggéseit (2. ábra).

2.ábra: A hitelintézetek előtt álló üzleti modell átalakítási irányok

Forrás: MNB (2017:31)

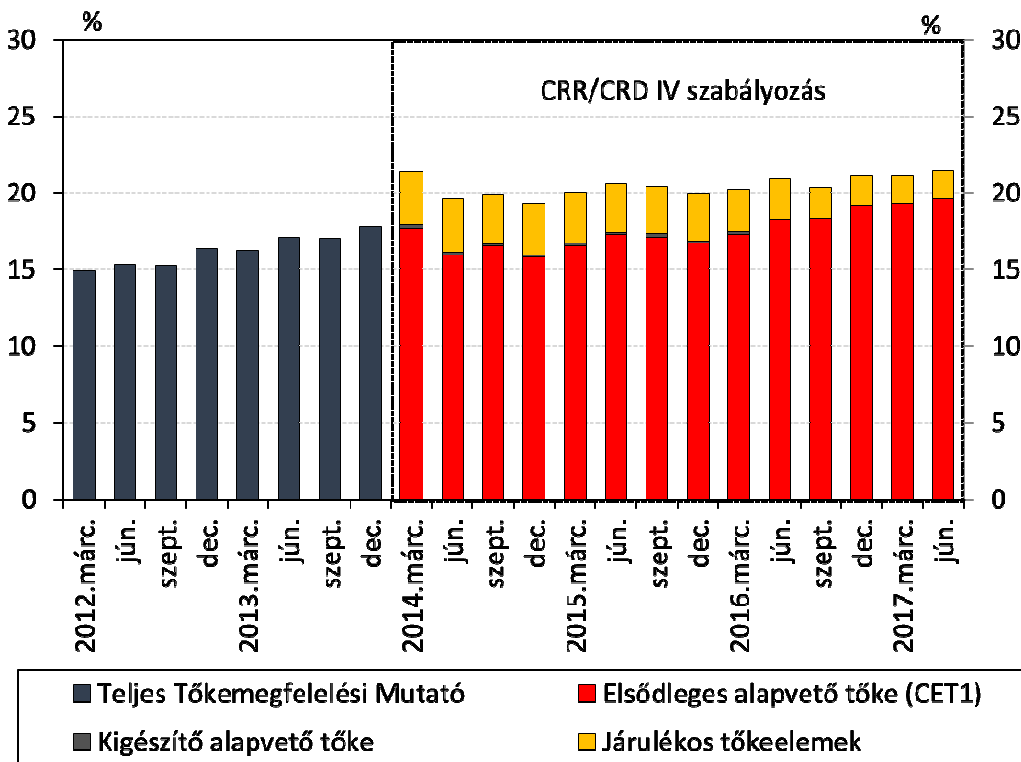
Az ábrát az európai tapasztalatok alapján egy lényeges aspektussal egészítem ki: a bevételi struktúrán belül növelni szükséges a szolgáltatási és jutalékbevételek arányát. Ezzel ellensúlyozható az alacsony hozamkörnyezet és kockázatvállalási kedv, a relatív drága lakossági források eredménycsökkentő hatása, valamint a kockázati költségek emelkedésének kockázata.

Tőkehelyzet

A hazai bankszektor tőkeszintje a válság mélypontja óta folyamatosan növekszik. Ennek elsődleges forrása a tulajdonosok folyamatos tőkeemelése, hiszen 2016-ot megelőzően a bankok

többsége veszteséges volt. Az MNB felmérése szerint a hitelezési veszteségek és a bankokat sújtó fiskális intézkedések összességében kb. 2.400 milliárd Ft-tal terhelték a bankokat (MNB 2014), amit a tulajdonosok, elsősorban a külföldi nagybankok anyabankjai tőkeemelések formájában biztosítottak.

A 3. ábra a banki szektor tőkehelyzetének fejlődését a tőkeemfelelési mutató időbeli változásával szemlélteti. Látható, hogy a hazai bankrendszer szolvenciális helyzete megfelelő, de a meglévő feszültségek (üzleti modellek, NPL állomány) problémát jelentenek a tőkehelyzet további, organikus és eredményes működésen alapuló fejlődése szempontjából.

3. ábra: A hazai bankrendszer tőkehelyzete (a mérlegfőösszeg százalékában)

Forrás: MNB (2017:35)

Fogyasztóvédelmi szempontok megerősödése a hazai bankszabályozásban

Az elmúlt évek bankszabályozási tendenciáit hazánkban is fogyasztóvédelmi törekvések fémjelzik. A teljesség igénye nélkül:

1. Problémás lakossági jelzalogadások kilakoltatásához és az ingatlanok végrehajtásához kapcsolódó szabályozás;
2. Lakossági devizahitelezéssel kapcsolatos szabályozási döntések;
3. Lakossági bankszámlavezetést érintő szabályozás;
4. Új termékek bevezetéséhez kapcsolódó fogyasztóvédelmi és átláthatósági szabályok.

A pénzügyi intézmények által fejlesztett „hibás” (fogyasztók számára előnytelen) termék a szolgáltatóval üzleti kapcsolatba nem kerülő többség, a társadalom széles rétegei számára okozhat súlyos veszteségeket. Ennek evidens példája az egyes, állam által megmentett szereplők szanalási költsége; kevésbé látványos, de annál jelentősebb költséget jelentő formája a hitelvégrehajtások miatt leértékelődő ingatlanok okozta veszteség azon lakástulajdonosoknál, akik nem is ügyfelei a szolgáltatónak, vagy akár egész városrészek szlömösödése egy-egy nagyobb vállalat és pénzügyi szolgáltató közti jogvita eredményeképpen kialakuló csődhelyzet miatt (Barclift

2011). A fogyasztóvédelmi és etikai szempontok megerősödése tehát újabb kihívás elé állítja a bankrendszer szereplőit és az őket felügyelő hatóságokat.

Összefoglalás

A dolgozat áttekintette az európai és magyar bankrendszer struktúrájának elmúlt 10 évben történt változásait és a válság által támasztott kihívásokat. Bár hazánk nem része az eurózónának, de bankjaink tulajdonosai sok esetben igen. Bankrendszerünk, gazdaságunk egészéhez hasonlóan, erősen integrálódott az eurózónába. Mint azt bemutattam, sok hasonló problémával és kihívással találkozhatunk (*párhuzamosság*), másfelől egy-egy kritikus aspektus szempontjából nagyon erős hatással lehetnek az eurózónán belül piaci, szabályozó fejlemények a magyarországi bankpiacra (*ellentét*). Utóbbira egyértelmű példát jelent a válság első éveinek devizaforrás hiánya, majd a 2010-2013 közötti „credit crunch”. Kevésbé szélsőséges körülmények közt a párhuzamok erősebbnek mutatkoznak: az üzleti modellek újragondolása, a múlt strukturális problémáinak lezárása, a hitelfortfóliókkal kapcsolatos kockázati és növekedési problémák, az intézményi források alacsonyabb mértéke, valamint a történelmi alacsony hozamkörnyezet okozta kihívások komoly feladat elé állítják az eurózóna és az EU más országainak, így Magyarország bankjait is.

Felhasznált irodalmak

- AKERLOF, G. A. – SHILLER, R. J. (2011): *Animal Spirits avagy a lelki tényezők szerepe a gazdaságban és a globális kapitalizmusban*, Corvina Kiadó, Budapest
- AKERLOF, G. A. (2001): *Behavioral Macroeconomics and Macroeconomic Behavior*, Nobel-éremdíj előadás, Letöltve: 2018. január 28-án https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2001/akerlof-lecture.pdf
- BALATON K. – CSIBA ZS. (2012): *A gazdasági válság hatása a vállalati stratégiákra – magyar és szlovák tapasztalatok*, *Vezetéstudomány*, XLIII. évfolyam, 2012/12, 4-13.o.
- BANAI Á. (2014): *A bankrendszer szerepe az üzleti ciklusokban*, Magyar Nemzeti Bank Sajtószoba, letöltve: 2018. március 22-én <https://www.mnb.hu/letoltes/a-bankrendszer-szerepe-az-uzleti-ciklusokban.pdf>
- BANAI Á. – DANCSIK B. – FÁBIÁN G. – NAGY T. (2018): *A tények nem hazudnak: még sokat kell tenni egy jobb bankrendszerért*, Magyar Nemzeti Bank Sajtószoba, 2018, letöltve: 2018. március 22-én <https://www.mnb.hu/letoltes/valasz cikk-ba-da-fg-nt-mnb-honlapra.pdf>
- BANAI Á. – KIRÁLY J.– VÁRHEGYI É. (2010): *A rendszerváltás 20 évének egy egyedi fejezete: külföldi bankok dominanciája a kelet-közép-európai régióban, különös tekintettel Magyarországra*, MNB-tanulmányok 89.
- BARCLIFT, J. Z. (2011): *Too Big Too Fail, Too Big Not to Know: Financial Firms and Corporate Social Responsibility*, *Journal of Civil Rights and Economic Development*, Vol 25., Issue 3, 449-282.o.
- BÁBOSIK M. (2014): *Újra terítéken a hitelintézetek javadalmazása*, Magyar Nemzeti Bank Sajtószoba, letöltve: 2018. március 22-én <https://www.mnb.hu/letoltes/ujra-teriteken-a-javadalmazas.pdf>
- DETRAGIACHE, E. - TRESSEL, T. - TURK-ARISS, R. (2018): *Where Have All the Profits Gone? European Bank Profitability over the Financial Cycle*, IMF Working Paper, WP/18/99, 2018. április
- EUROPEAN BANKING AUTHORITY (2012): *Report on Risk and Vulnerabilities of the European Banking System*, 2012. július (hivatkozás: EBA, 2012)
- EUROPEAN BANKING AUTHORITY (2016): *Risk Assessment of the European Banking System*, 2016. december (hivatkozás: EBA, 2016)

- EUROPEAN BANKING AUTHORITY (2016): 2016. évi döntés az Európai Unió bankjaira kiterjedő stressz teszttel végrehajtásáról: https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/stress_test_FAQ.en.html (hivatkozás: ECB 2016)
- EUROPEAN BANKING AUTHORITY (2017): Risk Assessment of the European Banking System, 2017. november (hivatkozás: EBA, 2017)
- EUROPEAN CENTRAL BANK (2017a): Financial Stability Review, November 2017
- EUROPEAN CENTRAL BANK (2017b): Report on Financial Structures, October 2017
- Európai Központi Bank Éves Jelentés, 2016
- Európai Központi Bank 2014. november 19-i döntése az eszközfedezettel rendelkező értékpapírok vásárlási programjáról (ECB/2014/45), letöltve: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_ecb_2014_45_f_sign.pdf (hivatkozás: ECB 2014)
- FELCSUTI P. (2014): Szerintem – Társadalom, gazdaság, pénzügyek és vállalatvezetés a kétezres években Magyarországon, Corvina Kiadó, Budapest
- FRIEDMAN, MILTON (1953): The Methodology of Positive Economics. In: Essays in Positive Economics, University of Chicago Press (1953), 3-43.o.
- GREENSPAN, ALAN (2008): A zűrzavar kora. Kalandozások az új világban, HVG Kiadó Zrt., Budapest
- HO, K. (2009): Disciplining Investment Bankers, Disciplining The Economy: Wall Streets's Institutional Culture of Crisis and the Downsizing of "Corporate America", DOI: American Anthropologist, Volume 111, Issue 2, 177-189.o.
- KISS Á.(2010): Élet és (közgazdaság)tudomány, Fordulat, 2010/2, 9. szám, 20-45.o
- MAGYAR NEMZETI BANK (2014): Átalakulóban a magyar bankrendszer – vitaindító a magyar bankrendszerre vonatkozó konszenzusos jövőkép kialakításához, MNB tanulmányok különszám, 2014
- MAGYAR NEMZETI BANK (2015): Pénzügyi stabilitási jelentés, Magyar Nemzeti Bank, 2015. november
- MAGYAR NEMZETI BANK (2016): Makroprudenciális jelentés, Magyar Nemzeti Bank, 2016. november
- MAGYAR NEMZETI BANK (2017): Pénzügyi stabilitási jelentés, Magyar Nemzeti Bank, 2017. november
- MAGYAR NEMZETI BANK (2018): Hitelezési folyamatok, Magyar Nemzeti Bank, 2018. augusztus
- MATOLCSY GY. (2015): Egyensúly és növekedés, Kairosz Kiadó
- PAPP I. (2015): A bankrendszerek nemzetköziesedése, Hitelintézeti Szemle, 14. évf., Különszám, 2015. november, 7-13. o.
- ROLNICK, A. (2010): Interview with Thomas Sargent, megjelent 2010. augusztus 26-án, letöltve 2018. január 29. <https://www.minneapolisfed.org/publications/the-region/interview-with-thomas-sargent>
- SHILLER, R. J.(2002): Tőzsdemámor, Alinea Kiadó
- STERN, G. H. – FELDMAN, R. J. (2009): Too Big To Fail. The Hazards of Bank Bailout, Brookings Institution Press, Washington, D.C.
- SUDGEN, R. (2010): Hihető világok: A közgazdaságtani elméleti modellek helyzetéről, Fordulat, 9. szám, 46-79.o.
- WADE, R. (2008-2009): Pénzügyi rezsimváltás, Fordulat, 2008-2009/4, 4. szám, 36-53.o.